

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ВПРАВ У СМИСЛОВОМУ АНАЛІЗІ В КУРСІ УСНОГО ПОСЛІДОВНОГО ПЕРЕКЛАДУ

В.В. Соколова

Стаття присвячена розгляду проблеми вправ, які формують навички смислового аналізу тексту. У відповідності до методів смислового аналізу виділяються та ілюструються прикладами 3 групи вправ. Визначаються роль та місце таких вправ у курсі усного послідовного перекладу.

Перше правило послідовного перекладу: коли перекладач починає розшифровувати свої записи, всю основну перекладацьку роботу на цей момент вже завершено, тобто текст, його основні думки і зв'язки між ними мають бути для нього цілком зрозумілі.

Жан-Франсуа Розан

Побудова процесу усного послідовного перекладу визначається тим, що протягом його першої фази – слухання – відбувається осмислення мовленнєвого повідомлення мовою оригіналу.

Як свідчать психологічні дослідження із сприйняття і запам'ятовування мовленнєвого матеріалу, в процесі слухання відбувається укрупнення дрібніших і менш значущих у смисловому відношенні частин тексту, які складають основу його змісту. Отже, той, хто слухає, встановлює смислові зв'язки між цими частинами і утворює складніші смислові єдності. Іншими словами, в процесі слухання функціонує механізм накопичення і збільшення смислової інформації, результатом дії якого є виділення „смислових опорних пунктів” або „смислових віх тексту”. Ці смислові опори, в свою чергу, є результатом смислового групування (членування, аналізу, об'єднання) мовленнєвого матеріалу [1, 192]. Процес укрупнення одиниці сприйняття шляхом накопичення і смислового групування розглядається як центральний психологічний механізм оперативного запам'ятовування [2, 3].

Досліджуючи психолінгвістичний аспект усного послідовного перекладу, ми дійшли висновку, що основним його механізмом є саме механізм оперативної пам'яті. Таким чином, смисловий аналіз тексту використовується для виділення його основного змісту, знаходження найбільш економного формулювання, фіксації його смислових опорних пунктів і є основною умовою його запам'ятовування.

Одиницею усного послідовного перекладу є речення, отже, на його рівні й проводиться смисловий аналіз, основними методами якого вважаються метод вибору слів із найбільшим семантичним навантаженням і метод трансформації. Перший метод базується на положенні про те, що основне смислове навантаження у висловлюванні несуть суб'єкт і предикат. У реченні вони, як правило, є відповідно групою підмета і групою присудка. Серед другорядних членів речення, що можуть відноситись до цих двох груп, додаток, як правило, є найбільш значущим у смисловому відношенні. Отже, формою існування думки є предикатема, тобто тема, рема і зв'язок між ними. У висловлюванні, що складається з одного речення, може бути одна або декілька предикатем. Щодо методу трансформації, він передбачає широке використання лексичних, морфологічних і синтаксичних заміни, зміну порядку слів відповідно до граматики мови перекладу тощо. Обидва методи є основою для механізму компресії, який був визначений О.Ф. Ширяєвим як спосіб зменшення обсягу повідомлення без завдання шкоди комунікативному наміру мовця. Компресія здійснюється шляхом синонімічної заміни частин висловлювання, а також випущення відрізків мовлення, які або дублюють зміст попередніх відрізків, або є надлишковими з точки зору комунікативного наміру, або несуть інформацію, що міститься в ситуації спілкування [4, 172].

Окрім забезпечення розуміння, а, отже, і оперативного запам'ятовування тексту, смисловий аналіз є також основою для системи записів перекладача під час перекладу або універсального перекладацького скоропису (УПС), володіння яким є обов'язковою складовою усної перекладацької компетенції поряд з навичками перекладу прецизійних лексичних одиниць, навичок використання найчастотніших перекладацьких відповідників та презентаційних навичок. Таким чином, навички здійснення смислового аналізу тексту можна назвати базовими навичками, що входять до компетенції в усному послідовному перекладі.

Для оволодіння навичками смислового аналізу потрібно виділити спеціальну групу вправ, за допомогою яких студенти навчилися б:

- 1) визначати структурні частини тексту;
- 2) визначати предикатами тексту і зв'язки між ними;
- 3) застосовувати лексико-семантичні і граматичні трансформації, за допомогою яких можна скоротити текст перекладу.

Першою в цій групі вправ має бути вправа у визначенні структурних частин промови, яка спрямована на перевірку розуміння загального контексту. Наприклад:

Break the text of a speech into its structural parts as in the following example:

<p><i>Mr. Speaker, Ladies and Gentlemen of the House! The subject of today's debate, Poland's integration with the European Union, should and will be the most important political topic of the next 12 and more months. This is clear from the timetable for the current negotiations, the urgent tasks of introducing and implementing legislation and of exploiting assistance funds, but above all from the setting of 1st January 2003 as the date for Poland's entry into the European Union.</i></p> <p><i>It has been almost six months since this House debated European integration in September. Since then there have been a number of significant events that may affect our path to the European Union, for example the Summit in Helsinki. Work was undertaken to adapt to the demands of union membership; discussions were held between the Presidencies of the Union, Finland and Portugal, the Foreign minister and myself personally. We also sought to further our cause through diplomatic channels. It is time therefore that we in this House took stock of how far down the road to the European Union we are and where we go from here as a continuation of the debate on Europe which began here in September [5].</i></p>	<p>What are we talking about?</p> <p>Why? (list of 3)</p> <p>Events preceding this debate...</p> <p>(list of 4)</p> <p>We conclude from this that we must...</p>
--	---

Друга група вправ спрямована на визначення предикатами (або предикатом) повідомлення, які містять його основну думку. Наприклад:

Read the text of a speech ignoring all the padding and additional information. Identify and write out the essential Subject-Verb-(Object) units that make its backbone as in the following example:

The topic of my presentation this morning is the roles of NATO and the European Union in enhancing security and stability in Central and Eastern Europe...

<i>S</i>	<i>V</i>	<i>O</i>
<i>The topic...</i>	<i>is...</i>	<i>the roles of NATO and the European Union</i>

Щодо зв'язків між предикатами, або основними думками, висловленими в тексті, кількість їх типів обмежена. Це:

- причина-наслідок (*hence, this means that, the result of this is, the consequence of this is, so that*);
- наслідок-причина (*because, the main reason for this, what is causing this, what's behind this?*);
- протиставлення думок (*but, however, nonetheless, on the other hand, in spite of this; although, despite (the fact that), even though*);
- послідовність думок (*and* або нульовий зв'язок);
- додавання (*also, in addition, and, not only, on top of that*);
- запитання або риторичне запитання.

Наступними вправами в цій групі мають бути вправи у визначенні зв'язків між предикатами, які власне сприяють розвитку текстоформуючої складової перекладацької компетенції.

В обох вправах, які ми наводимо як приклади, студентам пропонуються серії пов'язаних між собою за змістом речень, зв'язки між якими синтаксично і/або семантично не оформлені. В першій вправі вони мають логічно поєднати речення за допомогою поєднувальних слів. Наприклад:

Join the sentences together logically with the help of connectors as in the following example:

Bush is under intense pressure to come up with a new approach in Iraq / The Republicans' loss of Congress was blamed on the president's handling of the war.

The Republicans' loss of Congress was blamed on the president's handling of the war. So Bush is under intense pressure to come up with a new approach in Iraq.

Завдання до другої вправи:

Join the sentences together using each time different connectors so that the sense of the sentences changes depending on the connector as in the following example:

The economy is struggling. The Central Bank left the interest rates unchanged.

The economy is struggling. However, the Central Bank left the interest rates unchanged.

The economy is struggling. Consequently, the Central Bank left the interest rates unchanged.

Третя група вправ націлена на застосування лексико-семантичних і граматичних трансформацій, а також перекладацьких прийомів, за допомогою яких здійснюється компресія тексту оригіналу. Наприклад:

A. Read the excerpt of a speech and the transcript of its oral translation done by a professional interpreter. Identify lexical and semantic, as well as grammatical transformations used by the interpreter. Name the transformations which helped to make the translated text shorter than the original.

<p><i>The topic of my presentation this morning is the role of NATO and the European Union in enhancing security and stability in Central and Eastern Europe. It's important, when talking about NATO, to explain that the NATO the Ukrainian government wants to join, is different, in many respects, from the NATO of the Cold War era. And I imagine that there is a lively dialogue among Ukrainians about this critical issue. It may be that seminars such as this one bring together many people who are already convinced of the value of NATO membership. We call that in English, preaching to the choir, meaning that we are talking to people that don't need to be convinced. Now, let me be clear, there was nothing wrong with the old NATO. It was founded as a defensive military alliance to protect Western Europe from Soviet aggression, or the possibility of Soviet aggression and it did that successfully for decades. The linch pin of NATO, was article five, the recognition that an attack of one member was an attack on all. Let's be honest, that is the NATO that many people in the newest NATO member countries, wanted to join. In light of history, it is certainly understandable why Poland, or the Baltic states, for instance, sought a hard security guarantee, backed by NATO military forces, against outside aggression. The alliance that the new members wanted to join for security reasons, has been busy re-inventing itself, for a post Cold War Europe. A Europe in which there is no perceived threat of armed attack from any nation.</i></p>	<p><i>Тема моєї доповіді: роль НАТО і ЄС у підсиленні безпеки і стабільності в Центральній та Східній Європі. Коли ми говоримо про вступ України до НАТО, важливо пояснити, що політика цієї організації суттєво змінилася з часів холодної війни. Здогадуюся, що це питання викликає сьогодні багато суперечок серед українців. Імовірно, що в подібних семінарах беруть участь ті, кого не треба переконувати в перевагах членства в НАТО. Дозвольте пояснити... говорячи, що політика НАТО змінилася, я не мала на увазі, що колись вона була „поганою”. Заснування НАТО мало на меті утворення оборонного військового альянсу для захисту Західної Європи від нападу СРСР. Девізом НАТО була Стаття 5: напад на одного з членів НАТО вважається нападом на всіх. Будемо відверті, саме це положення приваблювало країни, які згодом вступили до НАТО. Якщо пригадати історію, стає зрозуміло, чому Польща або країни Балтики прагнули заручитися військовою підтримкою НАТО. Однак сьогодні політика альянсу змінилася у відповідності до реалій „нової” Європи – Європи, в якій країни мирно співіснують.</i></p>
--	--

B. Listen to the continuation of the speech.

C. Do consecutive translation of this part of the speech using transformations in order to make your translation shorter than the original speech.

Наведемо приклад вправи у використанні такого прийому як категоризація. При виконанні вправи студенти прослуховують в аудіозаписі речення, що містять низки іменників, і ті іменники, які мають спільну ознаку, студенти повинні об'єднати в певний клас. Відповідь кожного студента записується на плівку і після виконання вправи декілька плівок прослуховуються всіма студентами і коментуються викладачем:

Фонограма: Excellencies, ladies and gentlemen, in 1977 when we started the Green Belt Movement, I was partly responding to the needs identified by rural women, namely lack of firewood, clean drinking water, balanced diets, shelter and income.

Студент: *Excellencies, ladies and gentlemen, in 1977 when we started the Green Belt Movement, I was partly responding to the needs identified by rural women, namely lack of basic conveniences, balanced diets, shelter and income.*

Принцип побудови вправи нагадує вправи на мнемотехніку, однак певна модифікація, а саме статус фонової вправи, робить її ефективнішою за звичайну вправу на мнемотехніку.

Запропоновані вправи мають на меті формування навичок смислового аналізу, який забезпечує оперативне запам'ятовування, а отже розуміння, повідомлення і є основою УПС, тобто відіграє центральну роль в процесі усного послідовного перекладу. Тому саме з вправ у смислового аналізу доцільно розпочинати курс усного послідовного перекладу.

SUMMARY

The article considers the problem of exercises which develop analysis skills. In correspondence with the methods of analysis the 3 groups of exercises are offered. The role and place of analysis exercises in the course of consecutive translation are defined.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Зимняя И.А. Психология обучения неродному языку. – М.: Русский язык, 1989. – С. 184-206.
2. Смирнов А.А. Проблемы психологии памяти. – М.: Просвещение, 1966. – 375 с.
3. Miller G., Galanter E., Pribram K. Plans and the Structure of Behavior. – N.Y.: Henry Holt & Company Inc., 1960. – 240 p.
4. Ширяев А.Ф. Синхронный перевод: деятельность синхронного переводчика и методика преподавания синхронного перевода. – М.: Воениздат, 1979. – 183 с.
5. Rozan Jean Francois, Note-taking in Consecutive Interpreting. – Cracow: Tertium, 2005. – 60 p.
6. Фонограма доповіді Мері Єнн Пеппер на семінарі, присвяченому вступу України до НАТО, що відбувся 25 вересня 2005 р.

Надійшла до редакції 19 лютого 2007 р.